

PsykNettVest er et regionalt, forskningsnettverk innen psykisk helse

Nettverket er forankret i alle fire helseforetak i Helse Vest, og der divisjonsdirektører og klinikksefene utgjør styringsgruppen for nettverket. Faglig leder er Inge Joa, Helse Stavanger.

Med dette nyhetsbrevet ønsker vi å formidle nyheter, og informasjon omkring forskning på tvers av de 4 helseforetakene i regionen.

Redaktøren hilser

Med dette nyhetsbrev så ønsker vi å gratulere og presentere alle og forskningsmiljøene som har fått nye tildelinger Helse Vest Forskningsmidler for 2021. (Vi har også med innlegg om prosjektet på 1ste plass venteliste PhD stipendiat)

Fra Helse Førde så presenter vi denne gang en spennende undersøkelse om kognitiv terapi.

Tildelingene innen psykisk helse og rus området kom denne gang særlig til Helse Bergen og Helse Stavanger. Vi har merket oss kommentarene fra Hovedkomiteens innstilling; kanskje skulle man enda sterkere oppfordre til regionalt samarbeid omkring søknadene fra Helse Fonna og Helse Førde

Med bakgrunn i vedtak i styringsgruppen for PsykNettVest ønsker derfor divisjons-/klinikkdirektørene å stimulere til økt gjennomslag for forskningssøknader fra psykiske helse ved de fire Helseforetakene i Helse Vest. PsykNettVest ønsker å bidra til at forskningsmiljøene i 2021 kan oppnå en høyere tildelingsrate for nye søknader. Det avsettes kr 900 000,- til formålet.

PsykNettVest gjør det derfor mulig å søke støtte inntil kr 150 000,- til aktiviteter der miljøene jobber frem nye søknader.

Mer omtale om dette på siste side i nyhetsbrevet.

På vegne av forskningssjefene i våre fire helse foretak ønsker vi dere alle
**EN RIKTIG GOD JUL
OG ET GODT NYTT ÅR.**

Inge Joa
Faglig leder PsykNettVest
Helse Stavanger

Christian Moltu
Fagsjef, Ph.D. Spesialist i klinisk voksenalderpsykiatri, NPF, Professor, Forskningsgruppeleder, PHR, Høgskulen på Vestlandet/ Helse Førde

Ketil Joachim Ødegaard
Forskningsjef
Haukeland universitetssjukehus
www.helse-bergen.no

Anne Lise Kvalevaag
Leder for Forskning og innovasjon i Helse Fonna HF
www.helse-fonna.no

Jon Fauskanger Bjåstad
Forskningsjef
Klinikk for psykisk helsevern
Helse Stavanger HF

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Bergen

Kjersti Sellevåg
PhD stipendiat
Lege i spes.
Haukeland universitetssjukehus
www.helse-bergen.no

“The Regional Register for Neurostimulation Treatment in Western Norway: CLINICAL RESPONSE, SIDE EFFECTS AND THE IMPORTANCE OF PATIENT RATED OUTCOMES”

SAMMENDRAG

Alvorlige depresjoner forårsaker mye lidelse, uførhet og tidlig død. Farmakologisk og psykotераpeutisk behandling er ikke tilstrekkelig for alle. Elektrokonvulsiv terapi (ECT) er den mest effektive behandlingen for de sykeste pasientene med alvorlige eller behandlingsresistente depresjoner. Effekten av ECT er godt dokumentert, likevel er behandlingen omstridt og ofte omtalt som skadelig for hjernen i media. I Helse Vest tilbys ECT som rutinebehandling der nytte/skade potensialet fortløpende må evalueres. Vi opprettet et Regionalt ECT register og har siden 2013 registrert opplysninger fra over 500 ECT serier. Data fra registeret har bidratt til flere høyt profilerte publikasjoner, bl.a. om ECT sin virkningsmekanisme. I vårt register har vi også systematisk samlet informasjon om pasientenes egne subjektive vurderinger av behandlingen. Dette representerer en unik kilde som kan generere ny og verdifull kunnskap. I denne studien ønsker vi å systematisere våre data på kort- og langtidseffekter av ECT inkludert kognitive bivirkninger og relaterte kliniske effektmål med pasientenes egne vurderinger av behandlingen. Analyser av pasientperspektivet kan bidra til å utvikle mer treffsikre prediksjonsmodeller for forventede effekter og bivirkninger som kan integreres i det kliniske beslutningsgrunnlaget for tilpasset ECT-behandling.

HOVED- OG DELMÅL

Det overordnede mål for studien er å undersøke effekten av ECT ved å kombinere kliniker- og pasient rapporterte data. 1. Vi ønsker å undersøke hvilke faktorer som predikerer gunstig/ugunstig kort- og langtidseffekt (depressive symptomer og

hukommelsesvansker). Videre ønsker vi å karakterisere pasientene der det er en diskrepans mellom kliniker- og pasientevaluering. 2. Vi ønsker basert på ukentlige målinger å identifisere distinkte pasientgrupper med hensyn til hvor fort effekten av ECT inntreffer og hvorvidt det er gunstig å kontinuere behandlingen. 3. Undersøke hvilke faktorer som predikerer pasienttilfredshet etter behandling samt hva som karakteriserer de pasienter som ikke ville valgt ECT igjen/ikke burde vært henvist for behandlingen.

FORVENTET NYTTE FOR PASIENT OG PÅRØRENDE

Det er fortsatt mye stigma og fordommer knyttet til ECT som behandlingsform. Mange pasienter er preget av stor ambivalens rundt det å skulle velge denne behandlingen og opplever at de har fått mangelfull informasjon. Denne studien bidrar til at framtidige pasienter kan få detaljert informasjon om effekten og bivirkningene av ECT. Dermed har denne studien et betydelig potensial for å forbedre pasientbehandlingen. Spesielt bredere kunnskap om pasientenes oppfatning av hukommelseffekter vil forbedre kvaliteten på informasjonen som blir gitt til pasienter som vurderer ECT og vil styrke deres evne til å ta et informert valg. Gjennom studien håper vi å kunne kaste lys på hvilke faktorer som kjennetegner de ulike kliniske undergruppene når det gjelder effekt og bivirkninger etter ECT og bidra til å forbedre eksisterende prediksjonsmodeller for dette. Hvis det er mulig å forutsi hvilke av pasientene som vil eller ikke vil ha effekt av ECT før behandlingen starter, kan de pasientene som sannsynligvis ikke vil respondere, i stedet bli anbefalt andre behandlingsalternativer. For pasienter som har stor sannsynlighet for å respondere på ECT, kan dette gjøre beslutningen om å starte ECT lettere. Ved å undersøke sammenhengen mellom klinisk vurdering og pasientopplevelsen, kan vi rette oppmerksomheten mot pasienter der begge perspektiv divergerer og pasienten trolig trenger mer intensiv oppfølging. Analysering av registerbaserte pasientrapporterte data representerer en ny tilnærming for å studere effektene og bivirkningene av ECT og fyller et hull i den nåværende ECT-litteraturen. Bruk av data som er samlet inn i rutinemessig klinisk praksis på tvers av behandlingseenhetene i helseregionen vil øke generaliserbarheten. Resultater fra studien vil helt konkret kunne tilføre eksisterende kunnskap en ny dimensjon, brukerperspektivet, som vil kunne brukes i informasjonsmateriale til pasienter og pårørende. Kunnskapen vil forhåpentlig bidra til mer balansert informasjon om ECT som behandlingsmetode og slik gjøre det lettere for pasienter og pårørende å ta et informert valg. Kunnskapen vil også kunne inngå i opplærings-/informasjonsmateriale ut mot klinikere og annet helsepersonell.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Bergen

Leif Oltedal
PhD stipendiat
Helse Bergen HF

“DISRUPT, POTENTIATE AND REWIRE - a novel framework for understanding electroconvulsive therapy”

SAMMENDRAG

The overarching goal of the project is to understand what electroconvulsive therapy (ECT) does to the brain and why it is effective. In contemporary research on the neurobiological effects of ECT, there is a striking lack of consistency in results from individual studies. Important reasons for this are: 1) Individual studies are too small and use a myriad of different analytic approaches, and 2) We lack a unifying framework for understanding the neurobiological effects. Our project will meet both of these challenges and is guided by our novel model in which ECT; a) disrupts the current brain state, b) potentiates the neuroplasticity of brain circuits which c) allows rewiring of more healthy circuits in the weeks and months following treatment. By using two strategies in parallel, we will test predictions of our new model and explore the effects of ECT: 1) Conduct a prospective observational study with unprecedented comprehensive assessments before, during and after treatment. 2) Use the largest existing data set to probe the neurobiological effects of ECT and develop algorithms for individual treatment response prediction through international collaboration and

by use of artificial intelligence technologies. The results will be used to a) inform the public (reduce stigma), b) help patients making informed choices, c) guide future research (through our new model) and to d) develop algorithms that can predict effects and/or side-effects at the individual patient level.

HOVED- OG DELMÅL

We will continue our lead in the international research on ECT through: 1) Conduct a new study with 50 patients and 50 controls. - Publish the new research protocol. - Share data with international consortia to contribute in ongoing high-impact team-science efforts. - Publish 2-3 papers per year from ongoing analyses of existing data in our local study (research track students and new PhD students; separate applications). - Recruit more PhDs and postdocs as soon as there is enough data in this new study. 2) Extend and develop our lead in ongoing international collaborations. -Through the Global ECT-MRI Research Collaboration we expect 2-3 papers per year, including analyses lead from Bergen and from our international collaborators.

Fortsetter neste side

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Bergen

FORVENTET NYTTE FOR PASIENT OG PÅRØRENDE

As a leading cause of disability worldwide, major depression leads to profound personal suffering for patients, families and relatives. One third of patients has a treatment-resistant form. Globally, more than 264 million people are living with depression and the World Health Organization (WHO) has estimated 800.000 annual suicides. This number is tracked as a Sustainable Development Goal (SDG indicator no 3.4.2) and has "progress made but too slow to meet target". Thus, there is a need to improve knowledge both about the disorder and the treatment for major depression. ECT is a procedure which is done under general anesthesia: Electric currents are passed through the brain, intentionally triggering a brief seizure. It is generally prescribed for the most severely depressed and when standard treatments fail. Although regarded as the most effective acute treatment for major depressive episodes, ECT treatment remains stigmatized and the use is debated. Some patients complain about adverse cognitive side effects, e.g. severe memory loss. Hence, there is a fundamental need for better understanding of the neurobiological underpinnings of depression and ECT. Ultimately, such knowledge may lead to the development of new treatments with less side-effects. Our multidisciplinary research group on ECT is in the international forefront in this research and coordinates an international collaboration where more than 20 research groups take part;

the Global ECT-MRI Research Collaboration (GEMRIC). Our project has two main expected benefits for patients and families: 1) Improve knowledge and public information. a) Our new model can be used to explain both effects and side-effects of ECT. This will enable patients and families to better understand what ECT is and what the effects on the brain are. We collaborate with the "Erfaringspanelet for psykisk helse og rus i Bergen", where members have experience with ECT and confirm that more knowledge about the treatment is needed.

Information to the general public may decrease the myths associated with ECT. b) We have already contributed with attention in the media (Dagens medisin, Forskning.no, Nature magazine, @BergenGEMRIC, mmiv.no/gemric), research reports and through a booklet for patients. Currently we are working on a booklet for children and relatives of patients who receive ECT. 2) Aid patients in making informed choices a) Our new local study and GEMRIC projects will provide the most comprehensive analysis of structural brain changes induced by ECT to date. Knowledge about how ECT affects the brain, and possibly how it works may be used to inform patients and help them in choosing the treatment or not. b) If our prediction studies are successful, i.e. it is feasible to use pre-treatment imaging, possibly in combination with blood biomarkers, to select patients who are likely to benefit (or not) from the treatment, this will significantly impact clinical practice and individualized treatment advice.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Bergen

Guri-Elise Holgersen
Klinisk barnevernspedagog/
spesialist
Ambulante tjenester,
Psykoseteamet
Klinikk psykisk helsevern
for barn og unge
Haukeland universitetssjukehus
PhD stipendiat
(1ste plass på venteliste)

VR-ASSISTERT CBT FOR UNGDOM MED PSYKOSE

BAKGRUNN

Psykoselidelser debuterer hovedsakelig i slutten av tenårene, eller tidlig i tyveårene. Sammenlignet med voksne pasienter, har pasienter med debut ør fylte 18 år, en langt dårligere prognose. Tidligere har synet på mulighetene for bedring hos de med alvorlige psykiske lidelser vært nedslående. Imidlertid viser nyere studier at denne pasientgruppen har større potensial for bedring. Økt sosial fungering er en viktig faktor for å oppnå recovery. Anbefalt behandling byr på utfordringer, mens bruk av Virtual Reality (VR) viser lovende resultater med voksne psykosepasienter. VR er en datateknologien som skaper en overbevisende illusjon av å være fysisk tilstede i et kunstig verden. For å oppnå illusjonen brukes VR-briller, som oppfatter hvor en beveger hodet, slik at en kan bevege seg fritt rundt og interagere med omgivelsene, uten å bryte illusjonen. VR kan dermed brukes til å skape sosiale virtuelle miljøer hvor pasienten kan trene seg på sosiale situasjoner med veiledning fra behandler.

MÅL

Prosjektet er forankret i Psykiatrisk divisjon ved Haukeland universitetssykehus, og tilhører forskningsgruppene «Psykisk helse og teknologi» og «Barn og unge». Forskningsprosjektet er et samarbeid mellom Psykoseteamet v/HUS, Helse Vest IKT, Intromat, Stavanger universitetssykehus, Høgskolen på Vestlandet, King's College London og Copenhagen Research Center for Mental Health.

Målet med prosjektet er å utvikle og evaluere en VR-assistert CBT behandling for ungdom med psykose:

Kortsiktig mål:

1. Avklare om ungdom med psykose vil ta i bruk VR-assistert CBT
2. Avklare om behandlere vil ta i bruk VR-assistert CBT.
3. Brukerteste VR-applikasjonen: Kartlegge aksept og toleranse for de sosiale VR-situasjonene.
4. Brukerteste behandlingen: Gjennomføre en initial testing/utprøving av VR-assistert CBT.
5. Evaluere og justere VR-assistert CBT basert på brukernes tilbakemeldinger (mål 1-4).
6. Gjennomføre en RCT av VR-assistert CBT for ungdom med psykose.

Langsiktige mål:

1. Implementere VR-assistert CBT for ungdom med psykose ved Psykoseteamet, HB HF.
2. Implementere VR-assistert CBT for ungdom med psykose ved Skole- & JobbResept, HS HF.
3. Implementere VR-assistert CBT for ungdom som en del av behandlingstilbudet i HV RHF.

NYTTEVERDI

VR-assistert CBT for ungdom med psykose vil kunne bidra til økt tro på egen mestring av sosiale situasjoner, økt sosial deltakelse, reduksjon av psykosesyntomer, og bedre livskvalitet. På sikt vil dette kunne gi en høyere samfunnsdeltagelse og bidra til recovery.

Prosjektet vil være en viktig bidragsyter i utviklingen av gode behandlingsintervensjoner for å oppnå økt sosial fungering for pasienter med psykose, samt adressere mangelen på evidens-baserte intervensjoner spesifikk utviklet for ungdom med psykose. Ikke bare i en norsk kontekst, men på et internasjonalt nivå.

På lengre sikt er prosjektets nytteverdi å bidra til å oppnå målet om et likeverdig behandlingstilbud for ungdom i Helse Vest. Prosjektet vil gjennomføre den metodiske brukertesten i Helse Bergen og Helse Stavanger, og dermed bidra til større sannsynlighet for å lykkes med implementeringen i disse regionene, samt videreføringen til Helse Fonna og Helse Førde. Da behandlingen ikke er diagnosespesifikk, vil nytteverdien for pasientbehandlingen også være gjeldende for andre pasientgrupper.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Stavanger

PhD Candidate:
Alberto Jaramillo-Jiménez, M.D.
Neural Networks dysfunction for neurodegenerative dementia diagnosis: From resting-state electroencephalography to cognitive and functional decline.

Association:
Centre for Age-Related Medicine (SESAM),
Stavanger University Hospital. Stavanger, Norway.

Main Supervisor:
Kolbjørn K. Brønnick PhD.
Co- Supervisors: Dag Aarsland, M.D, PhD; Laura Bonanni M.D, PhD; Ketil Oppedal PhD.

CHALLENGES:

Accurate diagnosis of dementia requires invasive and costly procedures which are not widely available. The resting-state electroencephalogram (rs-EEG) is a low-cost, widely available, noninvasive, and potentially portable alternative. It needs extensive curation for inter-lab comparisons, and biomarker validation, denoting a key challenge. Most dementia studies have focused on linear features but nonlinear can be also obtained. In Alzheimer's Disease, the linear and nonlinear features combination increase the classification accuracy, compared to unitary metrics, but no studies have made it in various types of dementia and validated its results.

PURPOSE:

To analyze, for the first time, the diagnostic accuracy of EEG for various types of dementia of a composite index (linear & non-linear features).

DESIGN:

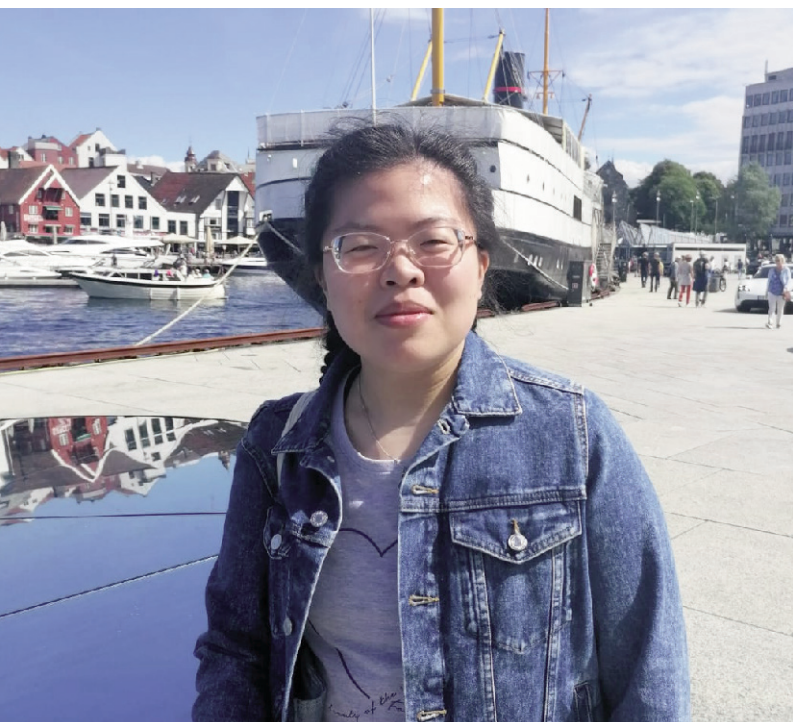
In this observational secondary analysis, we will capitalize on worldwide data from cohorts and cross-sectional studies (>786 patients, >322 controls), apply semiautomatic curation, and obtain linear & nonlinear features related to the cognitive profile. Machine learning will be used for feature selection and training a classification model (to diagnose each type of dementia). Our model will be tested and validated in real-life data from ongoing Norwegian studies. Application: Use of rs-EEG in clinical diagnostic practice in memory clinics in our region. Filling knowledge gaps regarding rs-EEG as an indicative dementia biomarker.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Stavanger

Camilla Christina Pedersen
Helse Stavanger HF

“ULTRASENSITIVE BIOMARKER SIGNATURES FOR IMPROVED RECRUITMENT IN EARLY STAGE LEWY BODY DISEASE” DOKTORGRADSTIPEND”

Camilla Christina Pedersen er utdannet molekylærbiolog og tok sin mastergrad ved Universitetet i Stavanger innen biomarkører for Parkinson sykdom i 2020. I årets Helse Vest tildeling fikk Christina et doktorgradsstipend for prosjektet med tittelen «Ultrasensitive biomarker signatures for improved clinical trial recruitment in early stage Lewy Body disease» som hun skal jobbe med ved Nasjonal kompetansetjeneste for bevegelsesforstyrrelser (NKB) ved Stavanger universitetssykehus.

I de neste tre årene skal Christina utvikle og benytte høysensitive metoder for å identifisere biomarkører som kan forbedre diagnostikken ved sykdommer som Parkinsons sykdom (PS) og demens med Lewy legemer (DLB) og bidra til tidlig oppdagelse av sykdommene. Metodene kan også gi en bedre forståelse av de biologiske ulikhetene mellom pasientene som bidrar til den kliniske heterogeniteten ved PS og DLB og som kan påvirke effekten av en eventuell fremtidig sykdomsbremsende behandling hos den enkelte. Det finnes i dag ingen helbredelse for PS eller DLB, kun symptomatisk behandling, og kliniske utprøvningsstudier har dessverre ennå ikke lyktes.

De største hindrene er at utprøvingene gjøres på pasienter hvor sykdommen allerede har kommet til en fase hvor den ikke lenger kan bremses eller stoppes, og at man ikke kan ta høyde for den kliniske heterogeniteten ved PS og DLB. Det er et stort behov for nye metoder for å kunne gi sikre diagnoser tidligere og som avdekker underliggende biologiske ulikheter mellom pasientene.

Prosjektet har utspring i et etablert samarbeid mellom NKB, SESAM og internasjonale partnere i Storbritannia og Sverige og kan bygge på flere internasjonal anerkjente pasientstudier i samarbeidsnettverket, blant annet ParkVest (NKB), DemVest (SESAM), PINE (Storbritannia) og E-DLB (SESAM). Christina skal ta i bruk de fremste analyseteknikkene tilgjengelig i dag som kan måle proteiner ned til femtogram per milliliter (eller en milliondel av en milliarddel gram). Disse nye metodene er så sensitive at de tillater deteksjon av potensielle biomarkører i blod. Christina skal karakterisere biomarkørprofilene til pasientene og koble disse mot kliniske parametere som kan si noe om sykdomsutviklingen og alvorlighetsgraden av symptomene. På denne måten vil Christina etablere en modell for klassifisering av tidlig-fase pasienter med PS eller DLB som tillater prediksjon av fremtidig sykdomsforløp og biologisk egnethet for nye behandlinger rettet mot spesifikke endringer i sykdomsforløpet.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Stavanger

Martha Therese Gjestsen
Helse Stavanger, HF
Post-doc stipendiat

RoboCare – Effectiveness, efficiency, uptake and use of a smart robot in care homes: A CLUSTER RANDOMISED TRIAL AND IMPLEMENTATION STUDY.

I Norge bor rundt 40 000 mennesker på sykehjem; de har svært komplekse omsorgsbehov som skyldes en kombinasjon av kognitiv, funksjonell og kommunikativ svikt, nevropsykiatriske symptomer og medisinsk komorbiditet. Sosial isolasjon og ensomhet blir også beskrevet som vanlige problemer. Det er innført strenge tiltak på sykehjem under Covid-19 situasjonen som påvirker den daglige praksisen. Prosjektgruppen har jevnlig kontakt med sykehjem i FOKUS; SESAMs nettverk av forskningssykehjem for å undersøke hvordan hverdagen med restriksjoner påvirkes. Personalet fremhever problematikk omkring ensomhet og følelse av å være avskåret fra samfunnet, spesielt med tanke på mangel på kontakt med pårørende.

Familier begynt å bruke digitale løsninger for å holde kontakten med sine kjære som bor i sykehjem. Mange intervensjoner er utviklet for å øke sosialt og følelsesmessig engasjement for beboerne, men tidligere studier har mindre god evidens på grunn av lite robuste metoder, dvs. eksperimentelle design med lite antall deltakere og uten kontrollgrupper. For å øke sannsynligheten for vellykket implementering av digitale løsninger i sykehjem, er det avgjørende å ta opp elementer på mikronivå (menneskelige beslutninger og handlinger), samt den bredere sammenhengen på mesonivå (organisasjonen der menneskene samhandler) og på makronivå (nasjonal politikk på feltet).

I dette postdoktorprosjektet er hovedmålsettingen å redusere sosial isolasjon og ensomhet ved å tilby en digital arena hvor personer som bor på sykehjem får ivaretatt sitt behov for sosial kontakt med pårørende og venner. Ved å ta i bruk en smartrobot for dette formålet, vil vi også legge på personsentrerte aktiviteter, og studere implementeringen av smartroboten i sykehjem. Gjennom en cluster RCT skal vi evaluere om intervensjonen er effektiv med hensyn til å redusere graden av sosial isolasjon og ensomhet og øke livskvaliteten og velvære hos beboerne, samt arbeidstilfredshet hos personalet.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Stavanger

Elise Constance Fodstad
PhD-prosjekt Stayerstudien: Rus og personlighet

PERSONALITY AND RECOVERY IN PATIENTS WITH SUBSTANCE USE DISORDERS

Veiledere: førsteamanuensis Eilin Erevik, førsteamanuensis/post.doc Aleksander Hagen Erga, professor Ståle Pallesen.

Kandidaten er ansatt ved Avdeling for rus- og avhengighetsbehandling (ARA) ved Rupp Sandnes og med forskningskontor hos KORFOR. Deltidsansatt i forskningsavdelingen i stipendperioden (det siste er ikke avklart). PhD-programmet ved Psykologisk Fakultet, Universitetet i Bergen.

KORFORs pågående studie «Stayer» følger rusavhengige fra oppstart i et behandlingsløp og ti år fremover (N=208), og det er tidligere publisert en rekke artikler fra studien (bl.a. Bjørnstad et al., 2019; Erga et al., 2020; Hagen et al., 2017; Svendsen et al., 2017). I PhD-prosjektet «Personality and recovery in patients with Substance Use Disorders» er det deltakernes personlighetstrekk som skal undersøkes.

Det er kjent at det er høy forekomst av personlighetsforstyrrelser hos ruspasienter. Dette er diagnosekategorier som man oppfyller eller ikke oppfyller kriteriene til. Med innføring av ICD-11 endres dette og en går over til at en kan være personlighetsforstyrret i mild, moderat eller alvorlig grad. I tillegg kan en spesifisere ett eller flere dominerende trekk, som kan sees som ekstremvarianter av normale personlighetstrekk (Bach & First, 2018).

I dette prosjektet ser en på normale personlighetstrekk målt med NEO-PI-R (Costa, McCrea, & Psychological Assessment Resources, 1992), et av de mest brukte målene på «the big 5» eller femfaktormodellen. Det kartlegger trekkene Nevrotisme, Ekstroversjon, Åpenhet, Medmenneskelighet

og Planmessighet. Hver av disse trekkene («faktorene») har seks underliggende fasetter (delskalaer). For de som har lyst å vite mer om instrumentet, er en populær inngang å høre podcastene «Sånn er du» med Harald Eia og Nils Brenna.

Fra tidligere studier kan det se ut som at personer med ulik grad av rusproblemer skårer høyt på Nevrotisme og lavt på Medmenneskelighet og Planmessighet, mens det er sprikende funn på Ekstroversjon (Kotov, Gamez, Schmidt, & Watson, 2010). Vi vet ikke så mye om hva som er høna og hva som er egget; er det sånn at de med en slik personlighet oftere ruser seg, eller er det sånn at de som ruser seg utvikler en slik personlighet? Vi vet heller ikke så mye om hvordan personlighetstrekkene endrer seg hos de som slutter å ruse seg over tid; får de da mer «normale» personlighetsprofiler?

I dette studiet skal første artikkel undersøke om instrumentet NEO-PI-R fungerer i populasjonen gjennom å gjøre en konfirmerende faktoranalyse. I andre artikkel undersøkes om personlighetstrekk målt tidlig i forløpet kan si noe om hvordan det går; er det sånn at enkelte trekk kan predikere at pasienten i høyere grad klarer å forbli rusfrie? I siste artikkel ses det på endringer i personlighetstrekk over tid, om endringene er ulike mellom de som forblir rusfrie fra de som fortsetter å ruse seg.

Målet med studien er å få en bedre forståelse av samspillet mellom rus, avhold fra rus og personlighet. Dette kan medføre en mer individuelt tilpasset behandling til ruspasienter.

- Bach, B., & First, M. B. (2018). Application of the ICD-11 classification of personality disorders. *BMC Psychiatry*, 18(1), 351. doi:10.1186/s12888-018-1908-3
- Bjørnstad, J., Veseth, M., Berg, H., Davidson, L., McKay, J. R., Moltu, C., . . . Nesvåg, S. (2019). Reports of the benefits of drug use from individuals with substance use disorders. *Psychotherapy Research*, 1-10. doi:10.1080/10503307.2019.1677965
- Costa, P. T., McCrea, R. R., & Psychological Assessment Resources, I. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) : professional manual. Odessa, Fla: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Erga, A. H., Hønsi, A., Anda-Ågotnes, L. G., Nesvåg, S., Hesse, M., & Hagen, E. (2020). Trajectories of psychological distress during recovery from polysubstance use disorder. *Addiction Research & Theory*, ahead-of-print(ahead-of-print), 1-8. doi:10.1080/16066359.2020.1730822
- Hagen, E., Erga, A. H., Hagen, K. P., Nesvåg, S. M., McKay, J. R., Lundervold, A. J., & Walderhaug, E. (2017). One-year sobriety improves satisfaction with life, executive functions and psychological distress among patients with polysubstance use disorder. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 76, 81-87.
- Kotov, R., Gamez, W., Schmidt, F., & Watson, D. (2010). Linking "Big" Personality Traits to Anxiety, Depressive, and Substance Use Disorders: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 136(5), 768-821. doi:10.1037/a0020327
- Svendsen, T. S., Erga, A. H., Hagen, E., McKay, J. R., Nja, A. L. M., Arstad, J., & Nesvåg, S. (2017). How to maintain high retention rates in long-term research on addiction: A case report. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 17(4), 374-387.

Aktuelle forskningsprosjekt / miljø

Helse Stavanger

Ove Heradstveit,
Helse Stavanger HF

Substance-related problems among adolescents. Risk indicators, resilience, and long-term functional impairment

NYTT POSTDOKTORPROSJEKT OM UNGDOM, RUS OG PSYKISK HELSE

I ungdomstiden er det ikke uvanlig at man prøver ut rusmidler som alkohol og i noen grad narkotika. For enkelte av ungdommene er rusbruken imidlertid spesielt omfattende, og det er klare tegn på at det foreligger et begynnende rusproblem. Hva vet vi egentlig om denne gruppen ungdom? Hvilke problemer ligger til grunn hos unge som utvikler et rusproblem? Hvilke faktorer hos ungdom og deres nettverk beskytter imot rusproblematikk? Og hvilke konsekvenser har rusmiddelbruken på lengre sikt?

UNGDOM, RUS OG PSYKISK HELSE

Ove Heradstveit, psykologspesialist i klinisk samfunnspsykologi, fullførte i 2019 sin doktorgrad om temaet ungdom, rus og psykisk helse, som gav en del svar på nettopp disse spørsmålene. I årets tildeling av forskningsmidler fra Helse Vest fikk han innvilget midler til et postdoktorprosjekt, som skal utforske temaet rusproblematikk blant ungdom nærmere. Prosjektet er titulert «Substance-related problems among adolescents. Risk indicators, resilience, and long-term functional impairment». Det er tilknyttet Helse Stavanger ved Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest (KORFOR). Heradstveit jobber til daglig i Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest), og vil i prosjektperioden være tilknyttet både KORFOR og RKBU Vest.

HVA VET VI OM RUSBRUK

BLANT UNGE OG HVA VET VI FOR LITE OM? Vi vet at rusproblemer utgjør en betydelig sykdomsbyrde i samfunnet. Vi vet at rus- og psykisk helse ofte henger sammen. Vi vet også en del om

unge og rusproblemer. I lag med sine medforfattere demonstrerte Ove Heradstveit i doktorgradsarbeidet sitt at rusproblemer blant unge er viktige faktorer for skolefungering [1], noe som demonstrerer relevansen av rusforebyggende innsatser på videregående skoler. Særlige risikogrupper for rusproblemer ble også identifisert: barn med tidlig atferdsproblematikk [2], og ungdom med traumelidelser (som PTSD), atferdsforstyrrelser, og depresjon [3].

Det er samtidig mye vi ikke vet. Helsetilsynet har nylig påpekt at rusproblemer blant unge i psykisk helsevern for barn og unge (PBU) ikke gis tilstrekkelig oppmerksomhet [4], og det er behov for kunnskap om rusproblematikk spesifikt i denne konteksten. Det er behov for å identifisere subgrupper av unge med psykiske lidelser som i særlig grad står i risiko for samtidig rusproblematikk. Vi vet for lite om beskyttende faktorer (resiliens) hos barn og unge, og om langtidskonsekvenser av rusmiddelbruk hos ungdom.

HVA POSTDOKTORPROSJEKTET VIL BELYSE Datakildene for postdoktorprosjektet er en stor populasjonsbasert spørreundersøkelse av ungdom i alderen 16-19 år (ung@hordaland), i kombinasjon med registerkoblinger (Norsk pasientregister; Nasjonal utdanningsdatabase) og en kobling imot en omfattende studentundersøkelse (SHoT). De konkrete problemstillingene for prosjektet sentrerer seg om følgende:

- 1) Hvilke individuelle og familie-relaterte faktorer (resiliensfaktorer) beskytter imot rusproblemer hos unge som har vært utsatt for negative livshendelser?
- 2) I hvilken grad er unge med psykisk syke foreldre, som mottar hjelp i PBU, en særlig risikogruppe for rusproblematikk?
- 3) Hvilke faktorer hos ungdommer med ADHD-diagnoser i PBU kan differensiere risiko for samtidig rusproblematikk?
- 4) I hvilken grad henger rusproblematikk hos ungdom sammen med frafall fra videregående skole, og på hvilken måte spiller henholdsvis atferdsproblematikk (eksternaliserte vansker) og psykiske helseplager (internaliserte vansker) inn?
- 5) På hvilken måte henger påbegynt rusproblematikk i ungdomstid sammen med rusproblemer i tidlig voksen alder?

Helse Førde

Eili N. Riise, Gro Janne H. Wergeland,
Urdur Njardvik, Lars-Göran Öst

“Cognitive behavior therapy for externalizing disorders in children and adolescents in routine clinical care: A systematic review and meta-analysis”

Eili Nygard Riise jobbar i psykisk helsevern for barn og unge i Helse Førde og har saman med Gro Janne Wergeland frå Helse Bergen/UiB, Urdur Njardvik frå Universitetet på Island og Lars-Göran Öst frå Stockholms Universitet samarbeida om ei meta-analyse som undersøkte effektiviteten av kognitiv åtferdsterapi for eksternaliserande lidningar i vanleg klinisk praksis.

KOGNITIV ÅTFERDSTERAPEUTISK BEHANDLING AV EKSTERNALISERANDE LIDINGAR

Eksternaliserande vanskar er ein av dei vanlegaste årsakene til bruk av psykiske helsetenester for barn og ungdom og inkluderer diagnosane åtferdsforstyring og ADHD. Lidningane er mellom anna kjenneteikna ved aggresjonsproblem, svekka impuls-kontroll og regelbrytande åtferd. Det finst fleire kognitiv-åtferdsterapeutiske (KAT) behandlingsprogram, og det er gjennomført mange studiar som støttar effekten av slike program. Mellom anna er det empirisk støtte for effekten av program retta mot foreldre og lærarar og behandlingsprogram som jobbar med barn si evne til sjølvkontroll og problemløysing. Fleire av desse evidensbaserte programma vert anbefalt som metode i både nasjonale og internasjonale retningslinjer og er mange stader ein del av behandlingstilbodet til barn og ungdom med eksternaliserande vanskar.

EFFEKTIVITET I KLINISK PRAKSIS?

Sjølv om behandlingsprogramma har god støtte i forskningslitteraturen, kjem mesteparten av for i forskningslitteraturen, kjem mesteparten av forskinga frå effektstudiar. Effektstudiar undersøker effekten av ein intervensjon under «ideelle» omstendigheit: med strenge metodiske prosedyrar, strenge kriteriar for kven som kan vera med i behandlinga og med terapeutar som er ekspertar på behandlingsmetoden. Slike studiar er viktige for å vite om behandlingsmetoden er verksam, men omstendigheitene skil seg frå ein vanleg klinisk kvardag på mange måtar. Det er difor eit sentralt spørsmål om funn frå effektstudiar kan overførast til klinisk praksis. Studiar som undersøker effekten av ei behandling i «den verkelege verda» vert kalla effektivitetsstudiar. I seinare tid har ein blitt meir merksam på verdien av effektivitetsstudiar for å forstå korleis evidensbasert behandling fungerer i klinisk praksis.

KVIFOR EI META-ANALYSE?

I løpet av dei siste 10 åra har det blitt publisert ei rekke effektivitetsstudiar som har undersøkt KAT-orienterte behandlingsprogram for eksternaliserande lidningar. Likevel finst det lite oppsummeringar av denne litteraturen. Det var difor behov for å gjennomføre ei systematisk oversikt og meta-analyse av slike effektivitetsstudiar. Meta-analysen inkluderte 51 studiar, med totalt 5295 pasientar. Dei inkluderte studiane undersøkte effektiviteten av KAT-behandling levert av praktiserande terapeutar, i ordinære klinikkar, til pasientar tilvist på vanleg måte (dvs. ikkje rekruttert til forskningsprosjekt). Resultata var oppløftande og synte mellom anna at KAT i vanleg klinisk praksis gav store effektstørrelsar, at dei aller fleste fullførte behandlinga, og at KAT i vanleg klinisk praksis var like effektivt som KAT-studiar frå universitetsmiljø.

Nyleg publiserte Wergeland, Riise og Öst ei tilsvarende meta-analyse av effektivitetsstudiar på internaliserande lidningar, med Gro Janne Wergeland frå Helse Bergen / UiB som førsteforfattar. Saman syner dei to oppsummeringane at det er god grunn til å tru at kognitiv åtferdsterapi er effektivt for ei rekkje psykiske lidningar hjå barn og unge, også når behandlinga føregår i vanleg klinisk praksis.

- Riise, E.N.; Wergeland, G.J.H.; Njardvik, U.; Öst, L.G. (in press) Cognitive behavior therapy for externalizing disorders in children and adolescents in routine clinical care: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*.

- Wergeland, G. J. H., Riise, E. N., & Öst, L. G. (2021). Cognitive behavior therapy for internalizing disorders in children and adolescents in routine clinical care: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, Article 101918.

Søknadsinformasjon

PsykNettVest stimuleringsmidler for utvikling av forskningssøknader 2021

Med bakgrunn i vedtak i styringsgruppen for PsykNettVest ønsker divisjons-/klinikkdirektørene å stimulere til økt gjennomslag for forskningssøknader fra psykiske helse ved de fire Helseforetakene i Helse Vest. PsykNettVest ønsker å bidra til at forskningsmiljøene i 2021 kan oppnå en høyere tildelingsrate for nye søknader. Det avsettes kr 900 000,- til formålet. PsykNettVest gjør det derfor mulig å søke støtte inntil kr 150 000,- til aktiviteter der miljøene jobber frem nye søknader.

En vil støtte søknader i følgende prioriterte rekkefølge; Postdoc søknader, PhD søknader, og flerårige forskningsstudier til; 2021 HelseVest (åpen utlysning forskningsmidler 15.09.21), Stiftelsen Dam forskningsmidler, Norsk Forskningsråd.

Tildelte midler kan brukes til følgende aktiviteter/ tiltak: Arrangering av møte og reisevirksomhet, innleie av ekstern eksperthjelp/(review), frikjøp av klinikertid inntil 1.5 mnd. fulltid, evt. 3 mnd. deltid, (PsykNettVest legger Helse Vest stipendiat satser 2021 til grunn), refusjon av utlegg tilknyttet reisevirksomhet for brukere/medforskere ved møte-deltakelse.

Forskere/klinikere innen psykisk helsevern tilknyttet helseforetakene, Helse Vest RHF, kan søke. Søknadsfrist blir 29.01.2021.

Følgende vurderingskriterier ligger til grunn:

- Bør omfatte alle foretakene Helse Vest, men minst 2 HF må delta i hovedsøknaden.
- Prosjektet skal være et klinisk, pasientnært forskningsprosjekt innen psykisk helse som skal sendes inn som søknad (Samarbeidsorganet, Stiftelsen Dam, NFR) i 2021.
- Søknader skal være forankret i foretakets ledelse.

Søker har ikke selv anledning til å finansiere disse utgiftene på annet vis. Søknaden kan være 1.5-2 (max) sider og må inneholde følgende opplysninger: Navn på søker, navn på tilknyttet forskergruppe og hvilke HF som deltar i søknaden. En beskrivelse av innhold og type forskningssøknad en tenker seg utviklet, fokus på problemstilling, samt hva det søkes om med enkel kostnadsoppstilling, og plan for brukermedvirkning.

Se gjerne <https://helse-vest.no/vart-oppdrag/varehovudoppgaver/forskning/forskningsmidlar/retningslinjer-og-skjema/formal-og-kriterium> for viktige kriterier.

Det er en forutsetning for tildeling at midlene tas ut i senest 31.12.21. Midlene kan ikke overføres til påfølgende år. Den som mottar midler må selv sørge for kommunikasjon med leder i PsykNettVest, for å avtale administrering av midlene fra sitt foretak. Faktiske kostnader må dokumenteres og tildeling utover faktiske kostnader trekkes tilbake/utbetales ikke.

Søknadene vil bli vurdert av PsykNettVest sitt arbeidsutvalg (forskningssjefene i våre 4 HF), ekstern fagfelleevaluering samt med brukerrepresentanter, før de forelegges klinikkdirektørene for endelig tildeling. Det forutsettes videre at det sendes inn Rapporteringsskjema til PsykNettVest innen 31.12.2021.

Søknader sendes til inge.joa@sus.no

